

הצמאה: מניעת מים אסטרטגית מפלסטינים בגדה ככלי לטיהור אתני

כתיבה: שחר שלוח, יוני 2026

מסמך זה מבוסס על עדויות ודיווחים של תושבים פלסטינים ושל פעילים ופעילות מקבוצות [הנוכחות](#) [המגינה](#), שנאספו במהלך חודש יוני 2026. הוא מתאר את האלימות האקלימית האסטרטגית שמדינת ישראל מפנה נגד האוכלוסייה הפלסטינית בגדה, המתפרנסת מרעיית צאן וחקלאות. המסמך מצייר תמונה ברורה של פגיעה שיטתית בקהילות פלסטיניות באמצעות הצמאה – מניעת מים והגשה אליהם, ומסביר כיצד השימוש הנגטיבי במים פועל כחלק מהאלימות האקלימית ובתוך כך כאמצעי בתהליך הטיהור האתני.

רועה באזור מרעה הקיץ שלו בצפון בקעת הירדן. צילום: שחר שלוח, פעילי בקעת הירדן

רקע: כך משתמשת מדינת ישראל בשינוי האקלים ככלי נשק נגד האוכלוסייה הפלסטינית בגדה

התנאים שבהם חיים התושבים פלסטינים בשטחי C שונים מאוד מהתנאים שבהם חיים המתנחלים הישראלים בהיבטים רבים, כמו גישה לשירותים, חיבור לתשתיות, חופש תנועה, ביטחון אישי ועוד. האקלים אינו יוצא דופן במובן הזה. על אף הקרבה הגיאוגרפית, האקלים שבו חיות הקהילות הרועים-חקלאים הפלסטיניות שונה מהאקלים שבו חיים שכניהם המתנחלים.

האקלים הפלסטיני הוא תוצר של שני כוחות עיקריים: מצד אחד שינוי אקלים גלובלי, ומצד שני חשיפה מוגברת של הקהילות לתנאי השטח, תוך שמדינת ישראל מונעת מהן כמעט כל אפשרות להתגונן מפני כוחות הטבע או לנצלם לטובה. תחום המים הוא אחד מהאמצעים המרכזיים שבהם משתמשת ישראל כחלק מניצול אסטרטגי נרחב של שינוי האקלים כדי להגביר את חשיפתם של הפלסטינים לכוחות הטבע לטובת הטיהור האתני בגדה; וכשטכנולוגיות שונות של מניעת מים מבוצעות בקיץ, הפערים האקלימיים בין ישראלים לפלסטינים מורגשים ביתר שאת.

בהיבט של שינוי אקלים גלובלי, מרחב ישראל-פלסטיין הוא "נקודה חמה". מדבור, שינויים בדפוסי ירידת המשקעים וזרימת מי הנגר, עלייה בטמפרטורה הממוצעת, התגברות שכיחותן של בצורות ותופעות אקלימיות קיצוניות כגלי חום – כולם תהליכי שינוי אקלים שמתרחשים באזורנו בקצב מהיר

יותר בהשוואה לחלקים אחרים בעולם. בעוד שלשראל אין השפעה ישירה על שינוי האקלים הגלובלי, יש לה שליטה עמוקה על חשיפת הקהילות הפלסטיניות לתנאי האקלים. ישראל מנצלת שליטה זאת באופן אסטרטגי, כאשר התלות של הפלסטינים כרועים וחקלאים בתנאי הסביבה משחקת לטובתה.

כשהשטחים נכבשו ב-1967, ישראל תפסה למעלה מ-80% מאקוות המים (אקוויפרים) בגדה וקיבעה "הגמוניית מים" ([Hydro Hegemony](#)) – מנגנון שליטה על מקורות מים, תשתיות מים וגישה למים שנתון בידי הצד החזק במערך כוחות נתון. הגמוניית המים בין הים לנהר מתבטאת בין היתר [בפערים בצריכה](#): צריכת המים הממוצעת לנפש בישראל ובהתנחלויות, עומדת על 247 ליטר ביום. הצריכה המקבילה בקרב פלסטינים בגדה עומדת על 82.4 ליטר ביום, בעוד שבקהילות שאינן מחוברות לתשתיות מים הצריכה לנפש מסתכמת ב-26 ליטר לנפש בלבד. לפער זה יש גם ביטוי ויזואלי: בקרבת התנחלויות מוריקות ניצבות קהילות פלסטיניות צחיחות. השוני ניכר במיוחד בקהילות הרועים, שמלבד היעדר כמעט מוחלט של צומח, שמשמעותו היעדר צל, בולטת בהן נוכחות של מכלים להובלה ולאחסון של מים ולעתים צנרת מאולתרת. בולט גם היעדרן של תשתיות ביוב, המשליך לרעה על סניטציה של סביבת המגורים.

מעצם העיסוק בחקלאות וגידול צאן, הקהילות הפלסטיניות תלויות באופן ישיר בתנאי האקלים והסביבה. פרקטיקות שהתפתחו במשך דורות, כמו נדידה עונתית עם עדרים בקיץ, שימוש בבורות מים, התיישבות במקומות מוגנים טופוגרפית ובסמוך למעיינות, חקלאות בוואדיות ועוד, אפשרו לפלסטינים להתמודד ולהפיק תועלת מהתנאים הסביבתיים, גם אלה הקשוחים ביותר. נוסף על כך, אחד המאפיינים של המרחב הפלסטיני הוא יחסי כפר-כפריר (שלוחה קטנה של כפר האם שבינה ובין הכפר מתקיימת לעתים תנועת תושבים בהתאם לעונות השנה). יחסים אלה אפשרו לקהילות הקטנות לקבל שירותים שונים מהכפרים בעודן מעבדות את השטחים הפתוחים השייכים לכפר, שומרות עליהם ומספקות תוצרת חקלאית. עבור משפחות רבות, השטחים החקלאיים אינם רק מקור פרנסה אלא גם מקום למפגש משפחתי ולמנוחה, וחלק משמעותי בתרבות ובמסורת. אולם, המגבלות שמציבים כוחות הכיבוש מצמצמים את היכולת להמשיך ולקיים אורח חיים המותאם למרכיבי הסביבה והאקלים.

ללא חיבור לתשתיות החשמל והמים ובהיעדר אפשרות להקים מבני קבע, הקהילות הפלסטיניות וחיות המשק שברשותן מתקשות להתגונן מפני כוחות הטבע – קרינה חזקה, יובש וחום בקיץ; רוחות עזות, רטיבות וקור בחורף. יצוין גם שלנוכח מגבלות הבנייה החלות על פלסטינים בשל אי מתן אישורי בנייה מהמינהל האזרחי, אין לתושבים דרך למגן מפני כוחות הטבע והאלימות המדינתית את התשתיות החלופיות המשרתות אותם – מכלי מים ניידים, צנרת חשופה ומערכות סולריות.

ערוץ נחל יבש בקרבת תחנת שאיבה ישראלית בצפון הגדה. צילום: שחר שלוח, פעילי בקעת הירדן

שימוש רב-ממדי במים כחלק מהאסטרטגיה האקלימית בטיהור האתני

מהדיווחים והעדויות שאספנו מפעילות נוכחות מגינה ומתושבים עולה שמדינת ישראל מפעילה אמצעים מגוונים שתכליתם למנוע מהפלסטינים גישה למים לשימושים השונים – צריכה אישית, צריכה ביתית, השקיית צאן ועיבוד חקלאי. גזל של מרכיב חיים בסיסי, מים, משליך על יכולתם של התושבים לפתח ולשפר, ואפילו רק לשמר, את מרחבי המחיה ואת מקורות הקיום שלהם, המחייבים השקיית בעלי חיים וגידולים חקלאיים. ההסלמה בפגיעה במקורות המים מקבילה לעלייה בחום וביובש המאפיינים את הקיץ, בפרט באזור בקעת הירדן, ומצטלבת גם עם מבצעי אכיפה שבמסגרתם נהרסים בתים ומחסות.

מכל מים שבור לאחר הריסת בתים בקהילת רועים בבקעת הירדן. צילום: שחר שלוח, פעילי בקעת הירדן

המים נמנעים מהפלסטינים בדרכים ישירות או עקיפות:

- חבלה אגבית לכאורה בצנרת, בארות, שעוני מים ומכלי אגירה תוך הקמת מכשול "חוט השני" בצפון בקעת הירדן (מחסום פיזי שמבחר את צפון הבקעה בלב שטחים חקלאיים, ונמצא כעת בשלב של חפירת תעלה בלתי עבירה);
- מגבלות תנועה חמורות, המונעות כמעט לחלוטין הובלת מים;
- אכיפה על ידי המינהל האזרחי של בנייה לא חוקית לכאורה, שבמסגרתה, עם החרבת בתים, החיילים הורסים או מרוקנים מכלי מים;
- החרמת טרקטורים שמובילים מים;
- הימנעות מאכיפה של פעילות פלילית המבוצעת על ידי מתנחלים וכוללת חבלה במקורות מים (זיהום בורות מים ובארות, חבלה בצינורות ובמשאבות, הפרעה לתיקון וגניבת צנרת);
- השתלטות רשמית או לא רשמית של מתנחלים על מקורות מים טבעיים – באמצעות יחסי ציבור, הקמת מתקנים ושהייה במקום, ולעתים איום על פלסטינים כשהם מתקרבים לאתרים אלה. חלק מהאתרים הם היסטוריים, כמו בריכות שלמה, וחלקם טבעיים כמו המעיינות באזור הכפר עין אל-בידה בצפון בקעת הירדן ומעיינות באזור אל-עוג'ה מצפון לים המלח;
- פגיעה בהולכת מים באמצעות חבלה במערכת החשמל. גם במקרים של תקלות שכנראה נגרמות שלא בזדון, מעט התקלות המדווחות אינן מטופלות על ידי הגורמים הישראליים.

מגוון טקטיקות ההצמאה משרת את ישראל בכמה אופנים. ראשית, טכנולוגיות ההצמאה המגוונות מבטיחות שיבוש קבוע, גם אם לא רציף, באספקת המים ובבטיחות השימוש בהם – שום תיקון, טיפול, הסדר או צו בית משפט המתייחסים לפגיעה מסוג אחד אינם מבטיחים ששיבוש מסוג אחר לא יכוון לקהילה.

שנית, הגיוון מאפיין לא רק את טכנולוגיות ההצמאה אלא גם את גורמים האחראים לה: האחריות לשיבושים מבוזרת בין המינהל האזרחי (הריסות), הצבא (החרמות, מניעת תנועה, הקמת "חוט השני"), הממסד המתנחלי ("הנגשת" מעיינות לציבור היהודי), מתנחלים שפועלים למראית עין באופן עצמאי (חבלות בצינורות מים ותשתית החשמל), והמשטרה (שאינה אוכפת עבריינות מתנחלית). טכנולוגיות ההצמאה השונות וריבוי הגורמים המעורבים ביישומן מקשים על הפניית אצבע מאשימה לגורם יחיד ששם לו למטרה לשלול מים מהאוכלוסייה הכפרית-חקלאית בגדה.

שלישית, ההצמאה היא אחת מצורות [האלימות האיטית](#) שמופנית כלפי הפלסטינים בגדה. הכוונה לדיכוי באמצעים שסוגרים על הקהילות לאט-לאט ובהדרגה, לרוב באמצעים סביבתיים, שכל אחד מהם בנפרד אינו נראה משמעותי במיוחד, אך כוחם בהצטברותם. זאת בניגוד לשימוש בנשק, איומים או גירוש מזורז. אף שהמחסור במים דרמטי בקהילות הרועים-חקלאים – החנק הזוחל, הנרמול של שיבוש השגרה וריבוי אירועי האלימות הקיצוניים מידי מתנחלים וחיילים גורם להצמאה להיות התעללות שאינה דרמטית בעיני הצופים מהצד, ולרוב אינה עושה כותרות או מגיעה לשיח הציבורי.

להצמאה יש השלכות ישירות – סיכון חיים ואיום על בריאות האדם, החי והצומח; פגיעה באיכות החיים והגברת מרכיב חוסר הוודאות. אולם יש להצמאה גם השלכות עקיפות: ההוצאות על תיקון ציוד או רכישה מחודשת, שחרור כלי רכב שהוחרמו והובלת מים ממרחקים מגיעות לעתים לסכומים של אלפי שקלים בחודש למשק בית. כל זאת בתקופה שבה האוכלוסייה הפלסטינית נאבקת על פרנסתה. ללא מים קהילות הרועים-חקלאים אינן יכולות להמשיך את אורח החיים המסורתי שלהן. רבות עוזבות ונדחקות לשולי הכפרים והערים. אדמות ננטשות מבני אדם ומעדרים, חלקות מופקרות והמרחב החברתי-סביבתי הפלסטיני נשבר.